

Vybrané problémy ohodnocovania duševného vlastníctva

Štefan Majtán, Martin Matušovič¹

Abstrakt

Príspevok sa venuje štruktúre duševného vlastníctva a vybraným problémom ohodnocovania duševného vlastníctva z rôznych hľadísk: obsahového, právneho, evidenčného a metódam ohodnocovania duševného vlastníctva.

Kľúčové slová

duševné vlastníctvo, nehmotný majetok, ohodnocovanie duševného vlastníctva, zásady ohodnocovania duševného vlastníctva, princípy a metódy ohodnocovania duševného vlastníctva.

Úvodom

Možno konštatovať, že znalecká činnosť má už dlhoročnú tradíciu. V oblasti ohodnocovania majetku podnikov a ich častí podstatne stúpol význam znaleckej činnosti začiatkom deväťdesiatych rokov v súvislosti s realizáciou reformy v oblasti vlastníctva podnikov. Aj dnes však neustále vzniká praktická potreba zaoberať sa ohodnocovaním majetku podnikov, najmä z dôvodov určenia jeho ceny, respektíve ceny jeho častí. Prebieha harmonizácia právneho rámca znaleckej činnosti. Zdokonaľujú sa techniky, postupy a metódy ohodnocovania majetku podnikov.

Znalecká prax odкрýva nové pohľady na štruktúru majetku podniku a jeho výkonnosť v súvislosti s jeho ohodnocovaním a využívaním. Na druhej strane prax neustále prináša nové ekonomické javy, ktoré je potrebné odborne analyzovať a objektívne hodnotiť pre potreby podnikateľskej sféry, ale aj v občianskoprávných vzťahoch. Tieto skutočnosti neustále vytvárajú podnety pre riešenie problematiky ohodnocovania duševného vlastníctva.

Jadrom tohto príspevku je stručne analyzovať postavenie duševného vlastníctva z rôznych pohľadov, obsahového, právneho, evidenčného a metodológie ohodnocovania.

1 Nehmotné statky

Predmetom duševného vlastníctva sú nehmotné statky. Nehmotné statky majú nehmotnú povahu - je to určitá myšlienka, spôsob jej vyjadrenia alebo znak osobitosti subjektu, ochranné označenie, musia však byť vyjadrené objektívne pre človeka znateľnou formou.

Priemyselné vlastníctvo predstavuje súhrn práv k nehmotným statkom a ich právnu ochranu. Podľa Parížskeho dohovoru na ochranu priemyselného vlastníctva sa priemyselné

¹ prof. Ing. Štefan Majtán, PhD, Ekonomická univerzita v Bratislave, FPM, KPH, Dolnozemska cesta 5/a, e-mail., Ing. Martin Matušovič, Ekonomická univerzita v Bratislave, FPM, KPH, Dolnozemska cesta 5/a, mmatusovic@yahoo.com.

vlastníctvo, „rozumie v najširšom poňatí a vzťahuje sa nielen na priemysel a obchod vo vlastnom zmysle slova, ale aj na poľnohospodárstvo.“²

Predmetom ochrany sú:

- vynálezy
- úžitkové vzory
- priemyselné vzory alebo modely (v súčasnosti nahradené dizajnmi)
- dizajny
- topografie polovodičových výrobkov
- tovarové alebo obchodné známky, známky služieb
- obchodné meno
- označenie pôvodu výrobkov.

Duševné vlastníctvo predstavuje súhrn práv k autorským dielam ako individuálne stvárneným výsledkom tvorivej činnosti. Patria sem aj tzv. práva príbuzné autorskému právu - právo k výkonom výkonných umelcov, právo k zvukovým nahrávkam a televíznym programom.

Svetová organizácia pre duševné vlastníctvo vymedzila pojem duševné vlastníctvo širšie a zahrňuje do neho práva k hocíjakým výsledkom duševnej činnosti, teda aj práva k vynálezom, priemyselným vzorom, ochranným známkam a ďalším predmetom priemyselného vlastníctva, ale aj práva na ochranu proti nekalej súťaži a všetky ostatné práva k výsledkom duševnej činnosti v oblasti priemyselnej, vedeckej, literárnej a umeleckej - k know-how, vedeckým objavom, zlepšovacím návrhom, novým odrodám rastlín, typografickým znakom,....

0.0 Obsahové hľadisko

1. výsledky duševnej činnosti (myšlienky, poznatky, forma ich vyjadrenia)

- výsledky tvorivej činnosti
 - z hľadiska vlastného obsahu myšlienky (vynálezy, úžitkové a priemyselné vzory, nové druhy odrôd rastlín a plemená zvierat, zlepšovacie návrhy, nové metódy liečenia ľudí, zvierat a rastlín, nechránené výsledky výskumu, a iné)
 - z hľadiska individuálnej formy stvárnenia myšlienky (autorské diela rátane počítačových programov, výkony umelcov, hercov, topografie polovodičových výrobkov, a iné)
- výsledky dlhodobějších skúseností (know-how) alebo inej netvorivej duševnej činnosti (bežné dáta, informácie, obsah databázy, obchodné tajomstvo, zvukové záznamy, televízne a rozhlasové programy, a iné)

2. znaky vyjadrujúce individualitu s osobitosť subjektu

- technicko - organizačné opatrenia podnikateľa (ochranné známky, označenie pôvodu tovaru, obchodné mená,...)
- znaky osobitosti fyzickej osoby
 - hodnoty a prejavy ľudskej osobnosti (meno, česť, ľudská dôstojnosť, prejavy osobnej povahy, manažérske zručnosti, obchodné zručnosti, vodcovské schopnosti...)

² Ján Švidroň: Základy práva duševného vlastníctva, vyd. JUGA, Bratislava 2000, str. 150

- osobné údaje v informačných systémoch alebo iných zvláštnych (systémoch (lekárske tajomstvo, štatistické údaje,...))
- dobrá povest' právnickej osoby, podniku (goodwill)

1.0 Právne hľadisko

1. Duševné vlastníctvo v širšom zmysle

- priemyselného vlastníctva (priemyselných práv)
 - vynálezy, úžitkové vzory, priemyselné vzory, topografie polovodičových výrobkov
 - ochranné známky, označenie pôvodu tovaru, obchodné meno
 - autorské práva a práva príbuzné
 - autorské diela vrátane počítačových programov
 - výkony umelcov, zvukové záznamy a snímky, televízne a rozhlasové programy
 - ďalšej zvláštnej právnej ochrany (napr. nové odrody rastlín a plemien zvierat, nové metódy liečenia ľudí, zvierat a rastlín, obchodné tajomstvo, zlepšovacie návrhy)
 - ochrana pred nekalou súťažou (know-how, informácie a dáta)
0. práva na ochranu osobnosti fyzickej osoby (tzv. osobnostných práv) a na ochranu dobrej povesti právnickej osoby
1. ochrany osobných údajov v informačných systémoch a údajov v iných zvláštnych systémoch
2. ochrany dobrej povesti podniku, reklamy,...

Nehmotný statok ako zvláštny druh predmetu právnych vzťahov má výrazné odlišnosti od ostatných druhov predmetu právnych vzťahov (vecí, subjektívnych práv, činností). Vlastníctvo k veci napr. k obrazu môže byť prevedené na iného, ale autorstvo k obrazu zostáva stále tej istej osobe.

Nehmotné statky je treba odlišovať aj od zvláštnych subjektívnych práv k nim vznikajúcich, napr. patent od vynálezu. Patent nie je nehmotný statok, ale ochranný dokument na vynález, z ktorého vzniká jeho majiteľovi právo ohľadom

vynálezu. Vynález nie je priemyselné právo, ale predmet takéhoto práva - myšlienka chránená týmto právom, t.j. patentom.

Za nehmotný statok nie je pokladaná ani činnosť, napr. výskum, ale nehmotný výsledok tejto činnosti.

2.0 Evidenčné hľadisko

V zmysle účtovnej štruktúry nehmotného majetku³ obsahuje dlhodobý nehmotný majetok účet 011 - Zriaďovacie náklady súvisiace so založením a vznikom účtovnej jednotky, ktorými sú súdne poplatky, notárske poplatky, náklady na pracovné cesty, mzdy, odmeny za sprostredkovanie, nájomné, náklady súvisiace so zriadením uhrádzané materskej spoločnosti a iné náklady. Zriaďovacími nákladmi nie sú náklady súvisiace s obstaraním dlhodobého majetku, zásob, reprezentačné a ďalšie náklady, ktoré podľa osobitného predpisu nie sú daňovým výdavkom. Zriaďovacími nákladmi nie sú náklady spojené so zlúčením, splynutím a rozdelením obchodných spoločností a družstiev a so zmenou ich právnej formy, upisovaním nových akcií a iným zvyšovaním vlastného imania a s tým súvisiace náklady /notárske poplatky, súdne poplatky, provízie maklérom, odborné posudky, poradenstvo, prospekt emitenta cenných papierov a iné náklady. Účet 012 – nehmotný majetok vytvorený vlastným vývojom alebo v priebehu jeho vývoja sa aktivuje, ak je možné preukázať možnosť jeho

³ zdroj: http://www.ekusoft.sk/znenia/postupy_5.htm - postupy účtovania

technického dokončenia tak, že ho bude možné používať alebo predať. Na účte 012 - Aktivované náklady na vývoj - vývoj, ak ide o aplikáciu zistení výskumu alebo iných znalostí na plánovanie alebo návrh výroby nových alebo významne zlepšených materiálov, zariadení, výrobkov, procesov, systémov alebo služieb pred začatím ich sériovej výroby alebo používania. Ako vývoj sa účtuje najmä dizajn a zhotovenie a testovanie prototypov a modelov, zhotovenie nástrojov, šablón, foriem a čipov využívaním novej technológie, zhotovenie a činnosť skúšobnej prevádzky, ktorá nie je v etape ekonomickej realizovateľnosti výroby, zhotovenie a prevádzku vybranej alternatívy pre nové alebo zlepšené materiály, zariadenia, výrobky, procesy, systémy alebo služby. Výsledky vykonaných vývojových prác, kúpené samostatne a nie sú súčasťou dodávky iného dlhodobého majetku a jeho ocenenia, vytvorené vlastnou činnosťou za účelom obchodovania s nimi; nejde o výsledky zákazky alebo súčasť dodávky dlhodobého majetku, vytvorené vlastnou činnosťou pre potreby účtovnej jednotky. Náklady na vývoj sa aktivujú, ak ich suma neprevýši sumu, u ktorej je pravdepodobné, že sa získa z budúcich ekonomických úžitkov po odpočítaní ďalších nákladov vývoja, predaja a administratívnych nákladov, ktoré sa týkajú priamo marketingu výrobkov alebo procesov. Na účtoch dlhodobého nehmotného majetku sa neúčtujú náklady na výskum, ktorým sa rozumie pôvodné a plánované zisťovanie, vykonávané s cieľom získať nové vedecké poznatky alebo technické poznatky. Nákladmi na výskum sú najmä náklady na činnosti zamerané na získanie nových poznatkov, skúmanie, zhodnotenie a konečný výber aplikácií zo záverov výskumu alebo iných poznatkov, hľadanie alternatívnych materiálov, zariadení, výrobkov, procesov, systémov alebo služieb, formuláciu, dizajn, hodnotenie a konečný výber možných alternatív nových alebo zlepšených materiálov, zariadení, výrobkov, procesov, systémov alebo služieb. Účet 013 - Softvér bez ohľadu na to, či je alebo nie je predmetom autorských práv, ak je kúpený samostatne, a nie je súčasťou dodávky hardvéru a jeho ocenenia, vytvorený vlastnou činnosťou za účelom obchodovania s ním a použitia pre potreby v účtovnej jednotke, ak nejde o softvér na zákazku alebo o súčasť dodávky hardvéru. Na účte 014 - Oceniteľné práva sú výrobnotechnické poznatky (know how), licencie, užívacie práva, vydavateľské práva, vydavateľské tituly, autorské práva, dovozné kvóty a vývozné kvóty, obchodné značky, ochranné známky, receptúry, predmety priemyselných práv a iné výsledky duševnej tvorivej činnosti, ak sa obstarali za odplatu. Účet 015 - Goodwill obstaraný kúpou, výmenou alebo vkladom podniku alebo jeho časti, rozdelením, splynutím alebo zlúčením obchodných spoločností alebo družstiev. Goodwill je kladný rozdiel medzi obstarávacou cenou a podielom obstarávateľa na reálnej hodnote obstaraného identifikovateľného majetku a záväzkov v deň obstarania. Ak je tento rozdiel záporný ide o badwill. Goodwill sa účtuje pri kúpe alebo vklade podniku alebo jeho časti, ak je kúpna cena alebo uznaná hodnota vkladu vyššia ako je reálna hodnota jednotlivých zložiek majetku a záväzkov, ktorou sa tento majetok a záväzky ocenia v účtovníctve kupujúceho alebo prijímateľa vkladu. Pri splynutí a rozdelení, ak je účtovná hodnota podielu jednej zúčastnenej spoločnosti na základnom imaní inej zúčastnenej spoločnosti vyššia než je reálna hodnota majetku a záväzkov pripadajúca na tento podiel. To neplatí pri zlúčení, keď sa použije účtovná hodnota majetku a záväzkov tejto inej zúčastnenej spoločnosti pripadajúca na tento podiel. Goodwill vytvorený vlastnou činnosťou sa neaktivuje. Odpisy goodwillu sa účtujú na ľarchu účtu 551 - Odpisy dlhodobého nehmotného majetku. Badwill sa účtuje v prospech účtu 551 - Odpisy majetku. Náklady na školenia a semináre, marketingové a podobné štúdie, prieskum trhu, poradenstvo, odborné posudky, získanie noriem a certifikátov, napríklad ako sú ISO normy, prípravu a zábeh výkonov, reklamu, uvedenie výrobkov na trh, reštrukturalizáciu a reorganizáciu podniku alebo jeho časti, na rozšírenie výroby, ako aj ostatné náklady podobného charakteru sa neúčtujú ako dlhodobý nehmotný majetok, ale sa účtujú ako náklady na hospodársku činnosť.

2 Ohodnocovanie duševného vlastníctva

V súčasných podnikoch nie sú rozhodujúcou majetkovou hodnotou hmotné aktíva, resp. finančné aktíva, ale nehmotný majetok.

Z posúdenia duševného vlastníctva prostredníctvom vyššieuvádzaných hľadísk je zrejmé, že

Podniková evidencia nie vždy obsahuje kompletný a reálny obraz o hodnote duševného vlastníctva podniku. Z týchto dôvodov je nevyhnutné pri ohodnotení duševného vlastníctva, popri dodržaní postupov a zásad ustanovených platnou legislatívou v SR, zohľadniť aj výsledok jeho identifikácie a dôslednej analýzy stavu a rozsahu ochrany duševného vlastníctva podniku.

Rozpoznanie hodnoty intelektuálneho vlastníctva je podmienkou na zúžitkovanie tejto hodnoty k zvýšeniu výkonnosti a konkurencieschopnosti podniku. V tejto súvislosti je potrebné vykonať inventarizáciu a analýzu duševného vlastníctva podniku. Na účely prvotnej inventarizácie je možné použiť rôzne metódy. Po vykonaní inventarizácie duševného vlastníctva sa odporúča odborný audit duševného vlastníctva a práv s ním súvisiacich. Výsledkom by mal byť ucelený obraz o úrovni a druhu intelektuálnej kapacity podniku. Súčasťou auditu každej zložky duševného vlastníctva musí byť podrobná vecná, právna a ekonomická analýza. Takto ohodnotený intelektuálny kapitál, najmä vo forme predmetov duševného vlastníctva, by sa mal stať významnou zložkou majetku podniku.

Pre ohodnotenie duševného súčasná legislatíva v SR upravuje postupy stanovenia všeobecnej hodnoty nehmotného majetku. Všeobecná hodnota softvéru sa stanovuje v závislosti od jeho využitia pri činnosti podniku a prínosu pri realizovaní jeho podnikateľských aktivít. Pri stanovení všeobecnej hodnoty nehmotných výsledkov výskumnej a obdobnej činnosti a všeobecná hodnota oceniteľných práv sa využívajú:

-) metóda licenčnej analógie v prípade licencií, patentov, ochranných známk a iných obchodovateľných súčastí nehmotného majetku alebo
- a) metóda kapitalizácie odčerpateľných zdrojov. Dôležité je stanovenie dĺžky obdobia v rokoch, počas ktorého sa nehmotný majetok bude využívať, stanovenie objemu odčerpateľných zdrojov, ktoré sa vytvárajú využívaním ohodnocovaného nehmotného majetku.

Všeobecnú hodnotu goodwillu stanovíme ako rozdiel medzi podnikateľskou a majetkovou hodnotou alebo ako súčasnú hodnotu rozdielu medzi hodnotou odčerpateľných zdrojov a súčinom miery rentability investovaného kapitálu a všeobecnou hodnotou majetku podniku.

Všeobecnú hodnotu know-how stanovíme metódou kapitalizácie odčerpateľných zdrojov. Stanovíme dĺžku obdobia v rokoch, počas ktorého sa know-how bude využívať a objem odčerpateľných zdrojov, ktoré sa vytvárajú využívaním ohodnocovaného know-how.

V odbornej literatúre sa môžeme stretnúť aj z inými metódami:⁴

- Metóda licenčnej analógie je založená na predpoklade, že ak by chcel majiteľ nehmotný majetok využívať, musel by si zakúpiť od tretej osoby licenciu s právom využívania,
- Metóda prírastku výnosu sa využíva vtedy, keď je možné preukázať, že predávaný statok alebo služba spojený s priemyselným vlastníctvom (napr. know-how, ochranná známka, patent a pod.) má do predajnej ceny zakalkulovaný vyšší zisk oproti rovnakému alebo podobnému výrobku alebo službe, ktorý nie je chránený priemyselným právom. Potom je výpočet hodnoty nehmotného majetku diskontovaným súčtom všetkých rozdielov počas jednotlivých rokov využívania.

⁴ Mlčoch, J.: *Oceňování podniku*. Praha: Linde Praha, a.s., 1998

- Metóda straty výnosu alebo zisku porovnáva súčasný stav so situáciou, ktorá by vznikla v prípade zániku patentovanej technológie. Ide o dôsledky vyplývajúce z tzv. „katastrofického scenára“. Strata možnosti využívať patentovanú technológiu totiž výrazne zníži objem predaja, mieru zisku a celkový výnos výrobcu. Ak totiž nie je technológia chránená, aj iní výrobcovia získajú možnosť ju využívať.
- Reziduálna metóda je založená na výpočte rozdielu medzi celkovým výnosom spoločnosti a výnosom spojeným s hmotným majetkom. Vypočítaná suma potom predstavuje výnos, ktorý vyprodukoval nehmotný majetok podniku.
- Nákladová metóda vychádza z predpokladu, koľko by stálo získanie predmetu duševného vlastníctva nákladovým spôsobom.

3 Záver

Ohodnocovanie duševného vlastníctva je spojené s mnohými problémami, počnúc identifikáciu jeho zložiek a ich inventarizáciou, cez vyber metódy ohodnotenia. Dôležitý je aj odhad doby životnosti duševného vlastníctva, ako aj objemu odčerpateľných zdrojov, ktoré súvisia s využívaním duševného vlastníctva. Pri ohodnotení duševného vlastníctva je potrebné zohľadniť aj skutočnosť, či je tento majetok chránený, alebo nie.

Literatúra

- [0] MALÝ, J.: *Obchod s nehmotnými statky. Patenty, vynálezy, know-how, ochranní známky*. 1.vydání: C.H.BECK, Praha, 2002
- [1] ŠVIDROŇ, JÁN.: *Základy práva duševného vlastníctva*. Vydavateľstvo JUGA, BRATISLAVA, 2000
- [2] MLČOCH, J.: *Oceňovanie podniku*. Praha: Linde Praha, a.s., 1998
- [3] UŠEVNÉ VLASTNÍCTVO, ročník 2000 – 2005
- [4] INTERNET: http://www.ekusoft.sk/znenia/postupy_5.htm

Summary

Selected problems of intellectual property valuation

Submission engage structure intellectual property and selection problems valuation intellectual property from point of views: contentual, legal, registration and methods of valuation intellectual property.